

Nye ord i ei ny verd: Kodeveksling i romanar om nordmenn og svenskar i Amerika

Ingeborg Kongslien

For when American literature was being established as a field of study, there was still a sense in the world of scholarship that the language and literature of the United States was a field not limited to English.

Werner Sollors

Artikkelen handlar om kodeveksling i skjønnlitteratur og tek opp tekstar av tre ulike forfattarar for å drøfte dette. O.E. Rølvaag blir rekna som den fremste av dei norsk-amerikanske forfattarane i Midtvesten, så hans innvandrepos skrive på 1920-talet er utgangspunktet. Den svenske forfattere Vilhelm Moberg skreiv på 1950-talet sitt epos om svenske innvandrarar til Minnesota der han brukar stadig meir kodeveksling utover i verket for å skape eit truverdig bilete av utviklinga og karakterane. Bøkene førte til ein heftig diskusjon mellom lingvisten Einar Haugen og dikteren Vilhelm Moberg om dette språket. Debatten inneheld heilt sentrale perspektiv på skjønnlitteratur og kodeveksling. Ein samtidig av Rølvaag i det norsk-amerikanske miljøet blir så trekt fram, Johannes B. Wist, som er særleg lydhør overfor blandingsspråket og nyttar det som viktig element i person- og miljøskildringa. Hovudfokus i artikkelen er ei undersøking av korleis kodeveksling i ein kontaktsituasjon mellom to språk kan nyttast kunstnarleg i narrativar om migrasjon og kulturmøte.

Då Marc Shell og Werner Sollors i 2000 gav ut tekstsamlinga *The Multilingual Anthology of American literature*, kunne dei presentere ei samling med tekstar på tolv europeiske innvandrarspråk inkludert jiddisk, og i tillegg arabisk, kinesisk og nokre indianarspråk. Også norsk er representert her. I ein periode på 50–60 år, frå ca. 1870 til tidleg på 1930-talet, var det ein norskspråkleg litterær tradisjon der verka – dikt, romanar, forteljingar – kom

ut på forlag knytte til aviser eller kyrkjelydar, som var dei to viktigaste institusjonane i det etnisk norske samfunnet i Midtvesten.¹ Dei som vart rekna blant dei fremste, var Waldemar Ager, Dortha Dahl, Simon Johnson, Jon Norstog, O.E. Rølvaag og Johannes B. Wist. I tillegg bør H.A. Foss nemnast, som med *Husmandsgutten* frå trivialgenren hadde det absolutt største opplagstalet. Rølvaags seinare bøker, hovudverket som er romanserien *I de dage* (1924), *Riket grundlægges* (1925), *Peder Seier* (1928) og *Den signede dag* (1931), kom ut på Aschehoug i Norge, noko som vart rekna som eit kvalitetsstempel, og kun Ager oppnådde det same. Det er også berre Rølvaags immigrantromanar frå denne litterære tradisjonen som har kome i nye opplag på norsk, og han er dessutan den einaste som vart del av amerikansk litteratur gjennom omsetjinga av dei to første bøkene i serien, publiserte i eitt band som *Giants in the Earth* (1927). Men dette er ei anna historie; her er det dei norskspråklege bøkene frå den norsk-amerikanske tradisjonen med vekt på den språklege prosessen i møtet mellom norsk og amerikansk som er temaet, saman med dei svenske skildringane av det tilsvarande svenske samfunnet i Midtvesten, som vart skrivne av den heimlege svenske forfattaren Vilhelm Moberg.

Ole Edvart Rølvaag var fødd i 1876, kom til Amerika i 1896 og døydd i 1931 etter eit liv som lærar i norsk språk og litteratur på St. Olaf College, som aktiv i det norsk-amerikanske kultur- og organisasjonslivet og som forfattar, der immigranteposet er slutten og høgdepunktet. Tetralogien kom ut i 1920-åra, men handlinga er lagd til åra frå 1873 til 1896. Dei to første banda dekkjer busetjinga på prærien og dei første åra med oppbygginga av farmar og den første utviklinga av institusjonar. Hovudpersonane Per Hansa og kona Beret representerer kvar sine haldningar til det nye livet, han blir utfordra og inspirert av prærien, ho kjenner angst og lengt etter det heimlege. Verket vende seg i utgangspunktet til dei norsk-amerikanske lesarane, men gjennom publiseringa i Norge like mykje til den norske lesande ålmenta. Språket er norsk riksmål stort sett etter 1917-rettskrivinga og med helgelandsdialekt i replikkane og etter kvart eit aukande, men likevel ganske avgrensa innslag av engelsk, oftast i form av engelske ord med norsk morfologi (t.d. *harvesten*), iblant også skrivemåte der den norske uttalen av det engelske ordet dannar skriftbildet (t.d. *laqjert* = lawyer). Både bruken av nordnorsk dialekt og engelsk blandingsspråk i dialogane er del av realismen i verket. Det gradvise innslaget av det siste viser utviklinga i det norsk-amerikanske samfunnet. Einar Haugen kallar Rølvaag meisteren blant dei norsk-amerikanske forfatarane med ein personleg stil som var

”more successful in keeping unconscious Americanisms out of his writing, even though he certainly did not escape them” og ”frequently let his characters use the technical terms of the new culture” (Haugen 1953: 153). Forklaringar av somme av desse orda i små notar nedst på boksidene viser vel at ein tenkte det var naudsynt med slike forklaringar for norske lesarar. Ifølgje Haugen er desse forklaringane gjorde av den norske utgjevaren. (Haugen 1983: 102)

Men slike ord og uttrykk finst ikkje i første bandet, *I de dage*. Dette bandet strekkjer seg frå ”6te juni 1873” (s. 33), då skøytet på landet deira er datert, og til juledags morgon same året då Peder, første barnet i præriesamfunnet, blir fødd. Dei lever isolert i eit fullt ut norskspråkleg samfunn, med unntak av korte, nesten ordlause møte med irlendarar og indianarar. Det einaste innslaget er ”førti” ($\frac{1}{4}$ av eit kvart land) og ”en kvart” (640 mål) (s. 12), som er den amerikanske måleininga for jord – viktig for innvandrarar som skal bli farmar, og viktig å forklare for den norske lesaren. Dei orda som elles blir kommenterte i dette bandet, er nokre helgelandske dialektord, t.d. ”paulet” (’småskjente’, s. 20) og ”hail paa” (’sikte på’, s. 171). Om slike forklaringar er lagde til av omsyn til dei norske lesarane eller dei norsk-amerikanske, er vanskeleg å seia. Det er heller ikkje heilt klart om det er forfattaren sjølv eller forlaget som bestemte at dei skulle vera med, men ein tenkte nok at dette sannsynleg var nordnorske ord som nok ikkje var så vanleg kjende verken for nordmenn eller norsk-amerikanarar.

Bok nummer to, *Riket grundlægges*, dekkjer dei sju åra frå vinteren 1873–74 til vinteren 1880–81. No har dei norske meir kontakt med andre etniske grupper, særleg irlendarane, og dei er blitt meir del av det større amerikanske samfunnet der særleg skulen spelar ei stor rolle. Her kjem så dei typiske norsk-amerikanske orda, engelske ord for nye ting, nye institusjonar og nye arbeidsmåtar, det som nettopp vart sitert frå Haugen som ”technical terms of a new culture”, og der ein oftast tek det engelske ordet og gjev det ei norsk bøyingsending. Når desse blir omsette eller forklarte, er det nok med tanke på dei norske lesarane; for lesarane i Midtvesten var dette kjende ord. Her finn vi ”reapingen” (’kornskur’, s. 82), ”harvesten” (’skuronn’, s. 83), ”townet” (’herad’, s. 109, det engelske ordet her ville vera ”township”), ”granariet” (’stabbur for korn’, s. 202). Desse orda har mest å gjera med farmen og arbeidet der og med den sosiale inndeling. Det fanst norske ord for desse ting, men når dei norsk-amerikanske heller vart brukte, var vel det eit uttrykk for at arbeidet her kjendest å vera av eit

anna slag, at huset for kornet var annleis utforma, og at området dei budde i, vart opplevd som så ulikt det norske at det måtte ha den amerikanske termen. Haugen seier det ser ut til å vera ein generell regel at "det er lettere å benytte seg av et nytt ord enn å bruke et gammelt ord på en ny måte (Haugen 1975: 49). Ordet "cart/carten" (s. 100–101) blir forklart som ei vogn med to hjul og ein hest framfor, men bruk av det engelske ordet viser nok nettopp dette at det er ikkje så lett å bruke eit gammalt ord på ein ny måte, eller at objektet er annleis. Samansetjinga "lumbervogn" (s. 143) er interessant; bruken av "lumber" som første ledd viser at dette materialet i Amerika vart opplevd annleis enn det tilsvarande norske, medan hovudleddet "vogn" er forblitt norsk, og samanskrivinga viser at norske reglar framleis gjeld. Elles er det ikkje minst viktig at dei nye orda var vanlege i talen, og Rølvaag ville skildre nybyggjarlivet som det var, det var del av realismen. Når det galdt namn, var det ofte slik at typisk norske namn fekk engelske avløysarar med same forbokstav, t.d. Maren til Mary og Olav til Oliver (Haugen 1953: 208), men her er også eit døme der eit engelsk namn, irsk-amerikanske Crazy-Bridget, blir fornorska, og ho får namnet "Kræsi-Brita" av ein av dei norske karakterane. I all hovudsak viser språket i denne boka heilt typiske kodevekslingar, engelske ord for nye objekt og nye omgrep, men med norsk morfologi, og det er fullt ut i tråd med Haugens konklusjonar om amerika-norsk talemål. I høve til realistisk representasjon er det godt i samsvar med at 'settlementet' no er blitt om lag sju år gammalt.

I dei to neste banda, *Peder Seier* (PS), som går føre seg på 1880-talet og tidleg 1890-tal, og *Den signede dag* (DSD), som dekkjer dei to åra 1894–96, får vi historia om korleis Beret må føre verket vidare etter Per Hansas død i snøstormen på prærien, om Peders oppvekst og deretter om ekteskapet mellom den norske lutheranen Peder og den irske katolikken Susie, der konteksten er korleis dei norske innvandraranne blir stadig meir integrerte i det framveksande amerikanske storsamfunnet. I desse to banda er det mykje større innslag av kodeveksling, både i form av reint engelske ord og amerika-norske ord av ulikt slag. I dei to første bøkene var slike innslag nesten utan unntak markerte med kursiv; det blir det no slutt på. Men slike ord blir omsette eller forklarte, sannsynlegvis av omsyn til lesargruppa i Norge. Auken i slike innslag samsvarar med utviklinga og den auka integreringa. Her finst mange av typane vi har sett tidlegare. I PS "countryet" (s. 47), "creeken" (s. 150), "yarden" (s. 342), engelske ord for til dels nye ting, med norske endingar. Det er mest substantiv, men også verb i eit uttrykk som "rentet" (leigde, s. 72). Vidare finn vi "commonskolen", med ein

orddel frå kvart språk, men samansett etter norske reglar. Og her kjem nye typar: "grova" (s. 15), i "fila" (s. 304), skrivne etter norsk uttale av "grove" og "field". Slike ord var så vanlege at dei gjekk inn i talespråket og fekk ulike variantar alt etter den aktuelle norske dialekten, t.d. feili, fili, file og fila (Haugen 1975: 46). No hadde ein ord for både skogholt og åker på norsk i Norge og dessutan for bekk og gardstun, jf. døma ovanfor, men desse orda på norsk-amerikansk var vanlege fordi desse fenomena kjendest ikkje like eller såg ikkje like ut i dei to landa. Vidare finn vi i PS typen "krua" (s. 68), "eiris" (s. 123) og "kæra" (s. 307), det er engelske ord i norsk uttale som dannar skriftbildet: *the crew, the Irish, to care about*. Desse blir i notane kalla "vulgært norsk-amerikansk", men mest sannsynleg er det meint "vanleg" og ikkje ein nedsetjande karakteristikk. Dømet "chors-tid" (arbeidsoppgåver) (DSD s. 225), eit samansett ord med bindestrek og ein norsk og ein engelsk del, kan indikere at engelsk skrivemåte slår gjennom. Reine engelske ord frå den nye røyndomen er: "corncrib", "bushels" (viktig måleeeining for avling), "fence" og "porch", og dessutan kjem strukturord som "anyhow", "hello", "plenty", "bet you" inn i desse to siste bøkene, noko som viser den stadig sterkare påverknaden frå engelsk. I DSD er det elles auka førekomst av dei typane vi har sett før, døme "buggyen" (s. 7) og "creeken" (s. 49), og her kjem også det før nemnde ordet "laajert" (s. 226), amerika-norsk uttale av "lawyer".

Det vi ser, er at Rølvaags bruk av kodeveksling tydeleg avspeglar endringane i samfunnet og den stadig større påverknaden frå majoritets-samfunnet. Og slik som tematiseringa viser at den nye generasjonen, her representert ved Peder, blir stadig meir tiltrekt av den amerikanske kulturen, er det ein parallell til det Haugen seier om den språklege påverknaden, at i det nye livet kjendest det norske vokabularet "static and conservative, bearing reminiscence of the past. In English came to them all the excitement of a new and pulsing world" (Haugen 1953: 376). Når ein ser på Rølvaags språkbruk og gradvise kodeveksling i hans norsk-amerikanske litterære framstilling ut frå Haugens studiar av amerika-norsk, må ein hugse på at det er tale om høvesvis skrift og tale. Rølvaags bruk av element frå amerika-norsk i den litterære teksten er forsiktig og gradvis, og han fekk som nemnt innleiingsvis attest av Haugen for å vera den fremste stilisten i si gruppe, men lingvisten går nesten ikkje inn på kodevekslinga til Rølvaag. Han seier at Rølvaags stil har tilsig frå kontakten hans med norsk samtids-litteratur og med hans eigen nordnorske dialekt. Ein kan slå fast ut frå dei døma som er tekne fram, at innslaget av kodeveksling er relativt lite og

overtydande brukt i høve til tid og sosial utvikling. Verket er ein historisk roman der handlinga er lagd om lag ein generasjon tilbake i tid i høve til nedskrivingstida, som nemnt høvesvis dei tre siste tiåra av attenhundretalet og 1920-åra. Debatten om bevaring av den norske kulturarven høyrer meir til i Rølvaags samtid enn i tida handlinga er lagd til. Om språkbruken er meir representativ for tida handlinga er lagd til, er vanskeleg å seia noko om.

Ved sida av den norsk-amerikanske Rølvaags epos om nordmenn i Amerika er det i norsk litteratur Johan Bojer og Alfred Hauge som har skrive om norske utvandrarar til den nye verda.² Litterære skildringar av svensk utvandring og svensk-amerikansk liv vart det ein svensk diktar som kom til å gje oss; Moberg er slik ein parallell til alle desse tre og etter kvart både den mest kjende og anerkjende. Vilhelm Mobergs emigrantepos kom også i fire band: *Utvandrarna* (1949), *Invandrarna* (1952), *Nybyggarna* (1956) og *Sista brevet till Sverige* (1959). Bøkene skildrar ei gruppe svenske utvandrarar frå Småland som i 1850 slår seg ned i Minnesota og dyrkar jorda og byggjer seg nye heimar. Hovudhandlinga er lagd til 1850- og 1860-åra, med einskilte innslag også frå seinare år og ein epilog lagd til 1890. Hovudpersonane er ektemakane Karl Oskar og Kristina, i tillegg den yngre broren Robert, dissidenten Daniel og ikkje minst "sockenhoran" Ulrika. Moberg var svensk forfattar, svært anerkjend og med mange bøker publiserte då han tok til med utvandrarromanane, i tillegg til å vera mykje med i samfunnsdebatten. Han hadde ikkje budd i Amerika som Rølvaag og Wist, men hadde mange slektsband dit. Idealet hans var å skildre både utvandrarørsla og det svensk-amerikanske samfunnet så sant og rett som mogleg, å skape eit historisk-realistisk verk. Derfor granska han kjelder av mange slag, også amerikabrev, og han oppheldt seg fleire år i Amerika i samband med arbeidet. For det amerika-svenske språket karakterane hans skulle utvikle etter nokre år for å kunne framstå som realistiske, var viktige underlag det han høyrde og observerte under reisene sine i landet, amerikabrev og, sist men ikkje minst, ei dagbok han fann i Minnesota Historical Society. Dette forma synet hans på "amerika-svenskan". Mobergs oppfatning av språket til utvandrarane var "en svenska som rönt inflytande av engelskan, blandad med en engelska, som rönt inflytande av svenskan", som han skriv i artikkelen "En svensk farmares levernesbeskrivning" i boka *Den okända släkten* (Moberg [1950] 1968: 46). Då Moberg fann dagboka til Andrew Peterson frå Östergötland, som vart farmar i Minnesota, fekk han ei gullgruve å ause frå når det galdt det praktiske livet i Midtvesten i tida han hadde plassert innvandrarane sine, og her fann han også eit språk

som kom til å bli eit viktig grunnlag for dei litterære karakterane sin amerikanske språkbruk. Peterson skreiv i dagboka si kvar dag frå 1854 til 1898, mest ei line og sjeldan to, i alt tre tusen sider. Her er nokre døme frå dagboka, og somme av desse språktrekka finn vi igjen i romanserien:

1856 plantade jag Corn och potater hela dagen

1862 föddes pojken Johannes Axsell klockan half ett på morgonen. I dag har jag gort warjehanda Små göra

1862 Julldagen, wi var till spikmiting hela dagen

1881 jag är ännu Liggande av Ryggvärken

1898 Pojka körde gössel – jag war i Bädde, det är klart väder män inte milt väder (Moberg [1950] 1968: 48–56)

I *Utvandrarna* finst det ingen engelske innslag; heile handlinga går jo også føre seg i Sverige.³ I *Innvandrarna* finst tre viktige ord, brukt av farmaren Karl Oskar i brev heim til Sverige, nemleg ”åkkers”, ”bussells” og ”Northamerica” (Inv. s. 489), der dei to første gjeld måleiningar for land og for avling, på engelsk ”acres” og ”bushel” (jf. Rølvaag), men her skrive slik innvandraren uttalar dei, og det siste er så namnet på deira nye heimland. (Inv. s. 489) Dette ser ekte ut, er i pakt med karakteren og med tida dei har vore der. I denne delen viser så eit par av karakterane ein mykje sterkare påverknad frå engelsk. Robert brukar, etter berre eitt år i det nye landet, ord som ”mappkartan” og ”stimbåten” (Inv. s. 439–40), og ein kan spørje om dette er i pakt med kravet til realismen i skildringa. Men her må vi sjå på karakteren. Alle utvandrare ville vinne fridom, men dei hadde ulike oppfatningar av kva fridom var. Karl Oskar ville ha fridom *til* å skaffe seg eit utkome og forsørge seg og sine, og det kunne best gjerast gjennom å finne jord å dyrke i det nye landet. Vi såg at det engelske ordvalet hans var adekvat for nettopp det. Robert, likeins som Ulrika, ønskte seg fridom *frå* ”herrar” og undertrykking. No har han sete i tømmerkoja heile vinteren, studert kartet og lese om korleis han skal koma seg til California der han vil finne gull, slik at han kan bli rik og dermed fri. I den samanhengen er det ikkje så gale å la Robert uttrykkje seg på denne måten. Eit tredje døme frå denne delen er Anders Månsons replikk når mora plutseleg dukkar opp hos han, fleire år etter han utvandra frå Øland: ”Här du är, min moder!”, og han kallar også gryta mora har med, for ”vår gamla kettel”. (Inv. s. 240) Her er setningsstrukturen heilt engelsk, inversjonen er borte, og gryta frå heimlandet blir omtala med ein engelsk term. Dette er kanskje litt lite sannsynleg etter såpass

kort tid i Amerika. Men Månson har ikkje hatt kontakt med svenskar og fått snakka svensk på fleire år, han blir heilt overraska av mora som brått dukkar opp og dessutan har med seg eit stort følgje. Moberg brukar språktrekk som uttrykkjer noko om karakteren, om tida og om situasjonen.

I *Nybyggarna* er det ein scene, lagd til året 1857, dvs. dei har vore i Amerika i sju år, som er belysande både om språkbruk og om haldningar til språk. Karl Oskar og Kristina snakkar med Klas Albert, ein yngre kar som har kome til Amerika fleire år etter dei, og samtalen dreiar seg etter kvart om språk. Karl Oskars svensk har teke farge av engelsken, for han må iblant røre seg ute i det amerikanske samfunnet, medan Kristina, som held seg nær heimen og helst berre møter svenskar, snakkar morsmålet reint og rett, og ho tek til å rette på mannens språkbruk. ”– Di styrande i Amerrika har vatt vänlia te oss, [förklarade Karl Oskar Nilsson]. – Du menar: Di har vatt vänlia *mot* oss, rättade Kristina. – Jaa – *mot* oss då! utbrast han litet retad”. (Nyb. s. 500) Karl Oskar vil ha Klas Albert til støtte, men han meiner at Kristina nok har litt rett. Samtalen held fram:

[–] Du sa at du grubbade på nyfilarna, [sade Klas Albert].

- Jaha? Va dä nået obegripelit?
- Ingen bonne i Sverje skulle begripa, att du röjde på nylannet.
- Säjer du dä, Klas Allbet? Säjer du dä? Dä heter int grubba på svenska? Nähä?

(...)

- Du klosar dörren och puttar inn veden och puttar ut elden, fortsatte Kristina. Men i Sverje stänger di dörren och sätter inn veden och släcker ut elden. (Ibid. s. 500–501)

Samtalen held fram, Kristina triumferer og finn stadig fleire døme, og til slutt blir det nok for mannen: ”– Nää! Nu räcker dä! Nu tiger jag väl för resten av den här dan!” (Ibid. s. 502). Og avslutninga av kapitlet peikar så på den endringa som skjer med menneska i ein slik bilingval situasjon der majoritetsspråket påverkar førstespråket i minoritetssituasjonen: ”Från den dagen började Karl Oskar komma till insikt om at han hade genomgått en förvandling i Amerika utan att han själv hade varsnat det.” (Ibid.)

Ulrika er den karakteren som tidleg og mykje nyttar engelsk i talen sin. Ho er viktig i Mobergs sosiale tematikk i eposet, ”sockenhoran” som i det

nye landet får igjen menneskeverdet. Derfor er ho glad for å gje seg inn i alt det nye og er i tillegg sosial og ivrig etter å beherske språket. Det kjennest slik sett rett at denne litterære karakteren nyttar blandingsspråket i stor grad, språket er viktig både i tematiseringa og i personbeskrivinga. Døme frå *Invandrarna* er ”– Var kärful med korgen! Di småla livet ä ömtålia!” (Nyb. s. 59), og i *Sista brevet till Sverige* demonstrerer Ulrika stadig sterkare påverknad frå engelsk, samstundes som ho kommenterer haldningar til språk: ”Själw spikar jag engelsk most of ingivelse” eller forklaringar av språkbruk: ”– Dä ä synnastraffet för att di bildade upp tornet i Babel, you kow” (SbtS. s. 56). Både ”kärful” og ”småla” meinte Haugen ikkje var realistiske, for det siste ordet ville han meine at når det svenske låg så nær, blir det sjeldan bytt. Og når den nye grannen Petrus, som har kome til Amerika ti år før Karl Oskar, seier at berre svenskar ”brukar woodenshoes”, meiner Haugen det er eit ord utan grunnlag i faktisk språkbruk, og når så Petrus like etterpå brukar ordet ”träskor”, men byter verbet til ”juser” (Nyb. s. 15), er kommentaren frå Haugen: ”Konsekvent är denne herre förvisso intel!” (SvD. 11. mai)

Diskusjonen mellom dei to herrane, lingvisten Einar Haugen og den skjønnlitterære forfattaren Vilhelm Moberg, gjekk altså i *Svenska Dagbladet* våren 1960 og med ei avrunding i desember. Tanken på at denne kunne ha foregått ’live’, og at ein kunne ha vore tilskodar og tilhøyrar, er tillokkande, men vi må nøye oss med skriftstykk. Dei er friske nok.

Debatten starta først med at lektor Jöran Mjöberg i eit innlegg meinte at Mobergs amerika-svenska ikkje gav eit estetisk tiltalende inntrykk, at det var for mange ”fula ord” og unødige anglisismar, der dømet hans er ”Gud hittar dej också, Nelson” og les det som det engelsk verbet ”to hit”. (SvD 27. april) Haugens første innlegg er 11. mai, og hans kritikk går fremst på at språket er urealistisk og usannsynleg, at det er ”ett sammelsurium av orimligheter hopade på varandra utan hänsyn til daglig praxis bland utvandrade svenskamerikaner”. Han viser til både eiga erfaring og forskning og går så langt at han seier effekten av Mobergs språk er ”gräll och fränstötande” og igjen er det Rølvaag han framhevar som idealet: ”Man behöver bara jämföra med norskamerikanen Rølvaags romaner för att se språkbruket hos en man, som hade levd bland sina landsmän och kände deras vanor.” (SvD 11. april) Haugen påpeiker at vanlege reglar for lån er at strukturord sjeldan eller aldri førekjem (t.d. *and*, *how*, *as*), at engelsk sjeldan blir brukt når ein har eit heimleg ord som liknar fonetisk (t.d. *often*) og at Moberg har laga umoglege samansetjingar som ”spikmiting” (religiøst møte). Det er helst Ulrikas tale

han finn usannsynleg, i tillegg til at han er svært kritisk til somme av breva. Moberg svarar friskt 22. mai, der han først og fremst viser til Andrew Petersons dagbok som mønster for språket, der m.a. ordet "spikmiting" finst, han viser til eigne erfaringar frå reisene sine i Midtvesten, og han viser til bruken av gamle amerikabrev som autentiske underlag. Han minner om at utvandrarane ikkje hadde formell utdanning i det eigne språket når dei så måtte lære det nye, og hevdar at han i språkbruken til sine litterære karakterar har "återgivit verkligheten själv, hur regellös och komisk den än kan förefalla en professor i nordiska språk". (SvD. 22. mai) Og uttrykket "Gud hittar dej också, Nelson" (SbtS. s. 210) meiner Moberg er purt og reint svensk og seier at her har kritikarane i sin iver funne anglisismar som ikkje eksisterer. Når Haugen kjem tilbake i debatten (SvD. 3. juni) etter å ha sett på dei døma frå Peterson som finst i Mobergs bok, fastslår han at Peterson ikkje brukar eit einaste engelsk strukturord, og at dei engelske lånorda er hovudsakleg verb og substantiv som gjeld ting som er nye for innvandrarane i den amerikanske røynda, eller ord og omgrep dei høyrer ofte, t.d. "fixar fänset" eller sår på "hemfilen" ('the home-field'), altså at alt er i samsvar med hans forskning. Derimot må han ta tilbake kritikken av "spikmiting", som han ser finst fleire gonger hos bonden. Når så Haugen lét høyre frå seg igjen etter å ha studert heile Petersons dagbok (SvD. 2. desember), held han fast ved det han før har sagt, og han har dessutan funne mange feillesingar og feil avskrifter hos Moberg og går langt i å seia at svensken ikkje kan takast på alvor verken som historikar eller filolog. Haugen vedgår at det finst ord og uttrykk, som nok kan førekoma, og som han ikkje kjende til, jf. "spikmiting", men meiner at forfattaren i for stor grad har brukt slike meir uvanlege ord og uttrykk og at mengda av anglisismar er svært stor, og derfor blir heilskapsinntrykket feil. I Mobergs friske tilsvaer (SvD. 23. desember) viser han til at han har fått mange vitnemål frå svensk-amerikanarar om at språkblandinga hans er gjenkjenneleg, og han fekk også seinare støtte frå Folke Hedblom, som forska på det amerika-svenske språket. Men først og fremst argumenterer Moberg med at han er forfattar, spørsmålet for han er om det er kunstnarleg rett slik dei litterære personane hans uttrykkjer seg. Og då er karakteren Ulrikas ord til karakteren Kristina om hennar ekteskaplege samliv heilt rett: "Du å häppi den vägen, Krestina" (SbtS. s. 83). Ulrika slår fast at slik er det, ho er ein person som ikkje lét vera å snakke om slike ting, og ho er trygg med å vera amerikanisert i språket.

"Värst är breven ", seier Haugen (SvD 11. mai). Mobergs svar er at han har brukt autentiske svenske amerikabrev som underlag, der han m.a. fann

ordet "woodenshoes". Med unntak av Roberts brev frå 1853, som Moberg-forskaren Gunnar Eidevall med rette kallar eit "olycksfall i arbeidet" (Eidevall 1974:193), viser breva Karl Oskar skriv heim, ei svært gradvis og slik ganske overtydande utvikling av engelsk påverknad på språket. Det første innslaget kjem etter eitt år i Amerika og er dei før nemnde målein- ingane for jord og avling, "äkkers" og "bussels" (Inv. s. 489). Først etter fire år kjem substantiv som "fännset" og "framhus", verbforma "är tänkande" og preposisjonsuttrykket "at det gamla Slagbordet" (Nyb. s. 206–7). Etter ti år i Amerika lèt Moberg den litterære karakteren sin Karl Oskar bruke ord som "wotade", "de Slafstates" og "bikås därutaf", det siste dømet ei dobling der både eit engelsk og eit svensk ord med same tyding blir brukt (Nyb. s. 534–5). Så, etter femten år, blir eit uttrykk som "de most of Porken" nytta (SbtS. s. 214). Somme av ordtypene kjenner vi igjen frå Rølvaag, somme av uttrykka ville Haugen blankt avvise, og somme av konstruksjonane finn vi hos Wist. Men, det er ein spennande og underhaldande debatt som gjev både litteraturforskaren og lingvisten interessante perspektiv.⁴

Og kven av dei to herrane er det som har rett, om ein no kan stille det spørsmålet? Mitt klare svar er at dei har rett båe to. Lingvisten Haugen står på fast mark med sine grundige studiar i felten og sine teoretiske kunnskapar. Det er liten tvil om at ein i mangt kan slutte frå amerika-norsk til amerika-svensk talespråk, og Haugen brukar ofte orda "vanleg" og "representativt" når han kommenterer språkbruken. Diktaren Moberg har skapt levande og engasjerande litterære karakterar, der m.a. språkbruken deira er viktig i personkarakteristikken. Han har dessutan ofte valt slående og stundom morosame ord og uttrykk som nok forekom i blandingsspråket, om enn iblant meir sjeldne enn representative, men dei er kunstnarleg rette og vellukka. Og med den konklusjonen trur eg at eg vil "rest my case", om det er tillate å uttrykkje seg i ein slik språkmodus.

Ei litt anna stemme i Det norske Amerika var Johannes B. Wist. Han kom til Amerika som 20-åring i 1884, var journalist og seinare redaktør for *Decorah-Posten* i mange år, til han døydde i 1923. Wist delte ikkje heilt synet til Rølvaag og andre av desse norsk-amerikanske forfattarane som stridde så sterkt for bevaring av kulturarven, men gjennom spalta si i avisa, kalla "Mellemmad", observerte han og skildra livet i det norske miljøet, og dette voks til å bli trebandsromanen om innvandrarane Jonas Olsen, som slo seg opp i Midtvesten.⁵ Wist brukar eit norsk språk som er sterkt påverka av engelsk, særleg gjer dette seg gjeldande i replikkane. Han ser ut til å ha fanga opp den munnlege praksisen blant norske innvandrarakar som i det dag-

lege i stor grad brukar norsk, men med engelske innslag i høve til både praktiske og kulturelle aspekt i omgivnadene. Dei beherskar ein del engelsk utan formell utdanning i det, men det er hovudspråket i storsamfunnet rundt dei, og dette er konteksten for kodevekslinga. Denne språkpraksisen er det så Wist har lykkast i å fange opp i skriftene sine. Eit ekstremt døme på kodeveksling er frå første kapittel av Wists trilogi om Jonas Olsen, når karakteren Louis Salmon, tidlegare Lars Salomonsen, møter fetteren Jonas, som er nykomar i Minneapolis:

”Well sørri, in dis’ her’ Kontri’e er vi alle Læborers, ju ’no’”, svarte Fætteren. ”No Læbor is simpelt in Amerika, og all Offic’holdera tek sin Tørn med at kline op.” Men saa husket han pludselig, at Jonas naturligvis ikke skjønte Engelsk, og saa fortsatte han paa norsk. ”Amerika er en demokratisk kontry, ju ’no! ’Onest arbe’ er det, som kounter.”

Her er det ikkje heilt lett å skilje kva som er engelsk, og kva som er norsk, jamfør det som er nemnt tidlegare om Mobergs oppfatning av ”amerika-svenskan”. Ut over i trilogien er kodevekslinga på langt nær så ekstrem – denne stilen hadde knapt fungert på fleire hundre sider – og blir meir moderat og meir i pakt med det faktiske amerika-norske talespråket. Det er også skilnad mellom dialog og forteljande parti, med mykje større frekvens av lån i dialogane. Ifølgje Solveig Zempel er grunnen til at kodevekslinga er så omfattande i starten ”to allow the reader to share in the initial confusion of the newly arrived immigrant” (Zempel 2008: 221). Bøkene vart omsette til engelsk først for få år sidan – ei utfordrande oppgave – og det er nok som omsetjaren Orm Øverland sjølv seier: ”The full flavor of Wist’s Norwegian-American language can only be had through his own text” (Øverland 2006: xxxiv).

Same året som siste forteljingane om Jonas vart publiserte i bokform, kom den korte romanen *Reisen til Rochester*, som også hadde gått som føljetong i avisa. Dette er ei reiseskildring som er lett parodierande og har minningar om Holbergs *Peder Paars*, og som har humor og miljøfarge ikkje minst på grunn av den kreative språkblandinga. Her er også intertekstualitet og kulturell kontekstualisering av mange slag. Det er ei samtidsskildring, historia om reisa som ”gartner *emeritus* Bonifacius Bonifaciusen” får med seg ein av grannane på, og det er han som er eg-forteljaren og har ein god del referansar som gjev minningar om Wist sjølv. Bonifacius er ein herre på 80 år som også har hatt ei kyrkjeleg stilling, sannsynlegvis klokkar, og no vil han på ein bytur til Rochester, ein faktisk by i søraustre Minnesota,

for å snakke ”med’n Mayo” om gikta si. Så dei dreg frå heimbyen, den fiktive Lone Crossing, der namnet indikerer ein ikkje altfor spennande stad som referansane plasserer i nordaustre hjørnet av Iowa, reisande i ein ”sækkenhånd” Ford.⁶ Eg-forteljaren viser indirekte til kommunikasjon med lesaren når det står ”saa reiste han [Bonifacius], som dere erindrer, til California” (s. 14) og sjølvreferansen glimtar også fram når han viser til ”den fyrstelige løn jeg tjener paa literaturen (s. 15), eller når han viser til seg sjølv som ”bladsmører” (s. 64) og til og med ”en offentlig personlighet som skriver i aviser (s. 71). Dette er redaktøren, forfatteren og kulturpersonen Wist, som var ein kjend mann i det norske Midtvesten! Forteljaren kommenterer også framdrifta i teksten: ”For å gjøre en lang historie kort – og det er absolutt nødvendig, ellers kommer vi aldri til Rochester – begynte jeg ...” (s. 74); her er det meir framdrifta i forteljinga enn det å nå sluttpunktet for reisa som er i fokus. Her er også referansar til sentrale ting i det norsk-amerikanske miljøet, t.d. blir den sterke anti-katolske haldninga markert på ein humoristisk måte når gartnaren triumferer med at hans Ford framleis går etter at han har kollidert med ”eirisen” som ikkje får bilen sin i gang. Dette tek han som ”et symbol paa hva som vilde hæpne i kampen mot pavemakten i fremtiden i dette kontrie” (s. 30). Sameleis blir all kivinga innanfor det norsk-amerikanske kyrkjelivet hinta til med at ein no har fått ”organeisa en græsselig sterk kirkebady” (s. 41), som han elles har lite tru på.⁷ Og det store stridsspørsmålet i dette miljøet, å halde på fedrearven eller bli assimilert, blir streifa innom på slutten. Når grannane trur det er innbrot og skyt skremmeskot, ja så går skotet gjennom biletet av Johan Sverdrup på veggen, ikkje det av George Washington som heng ved sida av, noko som får forteljaren til å fundere på om ikkje dette er ”et skjæbnens fingerpek om at vi bør oppdrages til større amerikanisme” (s. 130). Og det er kanskje dette siste som blir markert når dei to reisande kjem heim igjen til småbyen sin:

”Blant alle byer i øst og vest, Lone Crossing er dog mit hjerte næst.” (s. 125).

”Blant alle Lande i øst og vest, Er Fedrelandet mitt hjerte nest!” lyder originalen.

Når Wist let karakteren sin bruke Ole Vigs kjende nasjonale song som underlag, spelar han på at mange av lesarane hans kjenner teksten, samstundes som han understrekar sin heimlege plass i det norske Midtvesten. Her er det interessant å merkje seg intertekstualitet, lingvistisk markering og kulturell kontekst: ”Lande” er blitt ”byer”, ”Fedrelandet” har skrumpa

inn til "Lone Crossing", som samstundes blir framheva i setninga fordi den norsk-amerikanske teksten følgjer engelsk syntaks ved ikkje å ha inversjon.

Wists bruk av kodeveksling i *Reisen til Rochester* er svært oppfinnsam, og saman med dei mange underlege hendingane på turen skaper dette stor humor. I tillegg til humor er det lokalkoloritt, kulturkommentarar og individualisering av karakterane, formidla gjennom eit blandingsspråk som krev at lesaren kan både norsk og engelsk og dessutan har fantasi til å sjå det engelske ordet i den underlege norske skrivemåten som er basert på norsk uttale av ordet, og i tillegg er det innslag av norsk dialekt. Vi finn t.d. "trites" (be treated) (s. 48), "suposligen" (s. 121), "seidvaaken" (s. 123), "edjukæsjen" (s. 19), og vi blir utfordra til å gjennomskue uttrykk som "futa alle billene" (foot all the bills) eller "tørnet jeg korne" (s. 70). Eit par utsnitt med samanhengande tekst vil illustrere fleire typar:

Det var ingen tingen hæpna, sa han; (...) saavist som atte han kunde fig're ut, og alle teirsa var okey (s. 32).

Hadde han visst at jeg (...) vilde skulke (...) og refjuse at gjøre min patriotiske skyldighetsduty som god amerikansk medborger, saa skulde han nok visst bedre en som aa drægge mig 'long. Eller var det kanskje prehæps inte saa at det var ham som hadde drivi Forden og (...) futa ekspensene og skuldra alle hardshippene (...) (s. 68).

Det er mange ulike typar kodeveksling her, og naturleg nok finst det mest i dialogane, dessutan i attgjevinga av indirekte tale, men mindre i dei forteljande partia. Dette skaper ein fin balanse og hindrar at teksten blir altfor kompleks og vanskeleg å lesa. Men også i desse partia er det jamlege innslag og ofte då av den same typen vi fann hos Rølvaag, nemleg engelske substantiv med norsk morfologi, t.d. "ditchen" (s. 48) og "corncobben" (s. 97), det same med engelske verb, også med norsk morfologi, t.d. "fetche" (s. 5), "hitchet" (spenne for) (s. 79) og "belonga" (s. 117). Men her er det mykje meir av blandingsspråk av typen som er nemnd tidlegare, der den norske uttalen av det engelske ordet dannar skriftbildet, og dertil har ordet norsk morfologi, t.d. "trænet" (s. 17), "bætta" (s. 18), "nider" (s. 90), "livinga" (s. 90), "sørpræse" (s. 126). Så finst det fleire tilfelle av ei slags dobling, t.d. "suerkloak" (sewer) (s. 43), "skyldighetsduty" (s. 68) og "samvittighetskonsjiens (conscience) (s. 85), ord som blir ganske ukjennelege ved at dei har eit engelsk og eit norsk ledd, og at det engelske er skrive etter norsk uttale. Slik sett er Roberts ord "mappkartan" hos Moberg av same slaget, om

enn enklare. Nemnast kan også typen ”kanskje perhæps”, som vi noterte hos Wist, både eit norsk og eit engelsk ord med same tyding, og her finst dessutan døme på dobbelt fleirtal, både norsk og engelsk, ”fide pigsa” (s. 29), og ”carsene” (s. 23). Hos Wist ser vi også innslag av dialekt som indikerer eit generelt austnorsk, t. d. ”i leom” (s. 6), ”inte” (s. 18), ”kongstabel (s. 64) og ”drivi” (s. 68).

Wist er som forfattar ein samtidig av Rølvaag på 1920-talet, men der hans epos er ein historisk roman, er denne romanen til Wist ei samtidsforteljing med fleire aktuelle referansar frå tida. Den sterke graden av kodeveksling som nok eksisterte i denne tida og dette samfunnet, er det Wist med skarpt øyre har fanga opp, særleg attgjevinga av munnleg språk med norsk uttale og bøyning av engelske ord, og med små innslag av norske dialektar innimellom, gjev ein tydeleg miljøfarge. Wist brukar språket som viktig element i både person- og samfunnskildringa og til å skape humor. Han kombinerer observasjonane av miljø og menneske med å vera lydhør overfor språkbruken; det gjeld ordforrådet, men i særleg grad fonetikken, og slik har han i forteljinga skapt eit blandingsspråk som både imponerer og morar, og som ser ut til å kommunisere med og bli godteke av lesarane. Romanane gjekk som nemnt først som føljetongar i *Decorah-Posten* og var svært populært lesestoff. Dette kan tyde på at Wists språk kjendest rett og var rimeleg representativt, og at den humoristiske bruken av blandingspråket vart godt motteken. Haugen nemner ingenting om Wist sitt språk. Han gjorde feltarbeidet sitt i Midtvesten på 1930- og 1940-talet, og det er mange trekk i språket til Wist som finst dokumentert i nedteikningane av talespråket. Sett i høve til debatten med Moberg, hadde det vore interessant om Haugen hadde kommentert språket til Wist og nettopp denne bruken av amerika-norsk i den litterære framstillinga hans.

Den norskspråklege litterære tradisjonen i Amerika er stort sett slutt ca. 1930, sameleis som for andre europeiske immigrantgrupper. Forfattarane går over til å skrive på engelsk. Ein kan snakke om ei utvikling frå immigrantlitteratur på innvandrarspråka til etnisk litteratur og så til main stream litteratur i den amerikanske konteksten. Einskilddøme i denne utviklinga er Isaac Bashevis Singer, som i utgangspunktet skreiv på jiddisk, men det var først i engelsk språkdrakt han vart kjend og berømd, og det er Mario Puzo som skreiv på engelsk om det italienske etniske miljøet. Ein parallell i amerikansk litteratur i våre dagar til immigrantforfattarane, men eigentleg med motsett forteikn, er dei mange forfattarar med migrantbakgrunn som gjer seg gjeldande i samtidslitteraturen. Mange av dei høyrer til dei fremste i

nasjonal samanheng og er også internasjonalt kjende. Med *Immigrant Act* av 1965 auka innvandringa igjen, ho kjem frå mange kantar av verda og har halde fram heile tida sidan, og med det kjem også nye forfattarar som presenterer nye narrativar om det å bli amerikansk.

Desse samtidsforfattarane skil seg frå Rølvaag og hans tradisjon ved at dei hovudsakleg skriv på engelsk, som for dei er andrespråket, altså på språket i det nye heimlandet og ikkje på det eigne innvandrarspråket. Dei er slik translingvale forfattarar som t.d. Julia Alvarez, Junot Díaz, Aleksandar Hemon, Ha Jin og Barathi Mukherjee, for å nemne nokre få, med bakgrunn i høvesvis Den dominikanske republikk, Mexico, Bosnia, Kina og India. Dei skriv på engelsk, men som så ofte hos translingvale forfattarar kling det – gjennom referansar til landskap, historie, kultur og språk frå bakgrunnen deira – ei 'med-stemme' integrert i teksten. Det er dette Eward Said kallar "contrapuntal", når han seier at i denne litteraturen "both the new and the old environments [are] vivid, actual, occurring together contrapuntally" (Said 2000: 186). I den nyaste litteraturen finn ein også ofte ord og uttrykk frå førstespråket integrert i den i hovudsak engelske teksten, t.d. innslag på spansk hos Junot Díaz. Dette er ein type fleirkulturell litteratur motsett Rølvaag sin, der majoritetsspråket gjorde seg gjeldande i den minoritetsspråklege diskursen, medan det i denne samtidslitteraturen er minoritetsspråket som bevisst blir brukt innanfor den majoritetsspråklege diskursen, og dessutan er førstespråk og andrespråk ombytte.⁸ Skjønnlitteratur på minoritetsspråk eller immigrantspråk i Amerika er relativt lite synleg, med unntak av spansk. Den fleirspråklege eller translingvale bakgrunnen for desse forfattarane bli markert ved mindre innslag av kodeveksling frå førstespråket.

Vender vi oss så til vår heimlege nordiske samtidslitteratur, ser vi at migrantar til dei nordiske landa som er blitt forfattarar, i all hovudsak skriv på språket i det nye heimlandet, på dansk, norsk eller svensk, og dei held seg til standardspråket. Dei er som sine samtidige parallellar i amerikansk litteratur, translingvale forfattarar, og sameleis kling referansar til landskap, historie, kultur og språk med i diskursane når dei skriv på andrespråket, men dei har i svært liten grad innslag frå førstespråket slik ein t.d. finn hos Díaz. Den fremste av dei er Theodor Kallifatides, svensk forfattar med gresk bakgrunn; eit norsk døme er Michael Konupek, med tsjekkisk bakgrunn. Det er først med forfattarar som har ein fleirkulturell bakgrunn, men eit nordisk språk som førstespråk, at ein får døme på kodeveksling eller språkblanding. Her finst den svenske forfattaren Jonas Hassen Khemiri, ein

suksessrik og spennande forfattar med eit svensk språk som til dels er eit konstruert litterært språk som tematiserer forholdet mellom språk og identitet. Dette språket har element frå talespråket til innvandrarungdom, t.d. manglande inversjon og ordforråd frå somme innvandrargrupper (t.d. ”gussar” = jenter), men det er ikkje meint å vera representativt eller vise aktuell kodeveksling, det er med til å formidle identitetssøkinga og tematiseringa i verka hans. Og med dette har vi kome rundt; no er dei gamle utvandrarlanda blitt innvandrarland, forfattarane brukar narrativar for igjen å seia noko om den menneskelege prosessen med byte av heimland, språk og kultur, men relasjonane er annleis i dagens kosmopolitiske verd. Ei samanlikning kan likevel vera interessant i studiet av både dei gamle og dei nye tradisjonane.

* Det er lagt inn nokre få ordforklaringar – anten det engelske ordet som ligg til grunn, eller tydinga på norsk – der det kan vera vanskeleg å forstå språkblandinga.

Notar

1. Dorothy Burton Skårdal (1974) og Orm Øverland (1996) gjev framstillingar av denne litterære tradisjonen. Skårdal held seg til romanar, men femner om heile den skandinaviske delen, medan Øverland held seg til den norske, men femner heile skriftkulturen.
2. Johan Bojer: *Vor egn stamme* (1924), Alfred Hauge: *Cleng Peerson. Hundevakt* (1961), *Cleng Peerson. Landkjenning* (1964), *Cleng Peerson. Ankerfeste* (1965).
3. Tilvisingane til Mobergs bøker er til utgåvene frå 1972–73.
4. Eidevall (1974: 188–193) gjev ei oppsummering av debatten som i hovudsak er eit forsvar for Moberg. Når Haugen var opponent ex auditorio ved denne artikkelforfattarens disputas i 1987, meinte han at kandidaten hadde gjort seg skuldig i det same, men eg kunne då klargjera at eg meinte at i sak har Haugen rett, jf. *Edda* 1988/4: 304 og 314).
5. Forteljingane om Jonas Olsen gjekk først som føljetong i *Decorah-Posten* under forfattarpseudonymet Arnljot, før dei kom ut i tre band 1920–22, trykte av avisa.
6. Gubben tenkjer på det kjende sjukehuset Mayo Clinic i Rochester som ein person. På reisa frå det fiktive Lone Crossing passerer dei m.a. ”Dec’ra”, der dei utdannar prestar, dvs. referanse til det norsk-amerikanske Luther College i Decorah, Iowa som vart etablert alt i 1861.
7. I 1917 gjekk dei fleste norsk-amerikanske kyrkjesamfunna saman i Den norske lutherske kirke i Amerika.
8. Brian Lennon har i boka *In Babels Shadow. Multilingual Literatures, Monolingual States* ein omfattande og svært interessant diskusjon av denne typen samtidslitteratur, hovudsakleg innanfor ei engelskspråkleg ramme.

Bibliografi

- Eidevall, Gunnar 1974: *Vilhelm Mobergs emigrantepos. Studier i verkets tillkomsthistoria, dokumentära bakgrund och konstnärliga gestaltning*. Stockholm: Norstedt.
- Haugen, Einar 1953: *The Norwegian Language in America. A Study in Bilingual Behavior*. Vol. I & II. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Haugen, Einar 1975: *Norsk i Amerika*. Annen utgave. Oslo: J.W. Cappelens forlag AS.
- Haugen, Einar 1983: *Ole Edvart Rølvaag*. Boston: Twayne Publishers.
- Lennon, Brian 2010. *In Babels Shadow. Multilingual Literatures, Monolingual States*. Minneapolis and London: University of Minnesota Press.
- Moberg, Vilhelm [1950] 1968: *Den okända släkten*. Stockholm: PAN/Norstedts.
- Moberg, Vilhelm 1949: *Utvandrarna*, 1952: *Invandrarna*, 1956: *Nybyggarna*, 1959: *Sista brevet till Sverige*. Stockholm: Bonnier.
- Rølvaag, O.E. 1924: *I de dage*, 1925: *Riket grundlægges*, 1928: *Peder Seier*, 1931: *Den signede dag*. Oslo: Aschehoug.
- Said, Edward W. 2002. "Reflections of Exile". *Reflections on Exile and Other Essays*. Cambridge MA: Harvard University Press.
- Skårdal, Dorothy Burton 1974: *The Divided Heart: Scandinavian Immigrant Experience Through Literary Sources*. Lincoln: University of Nebraska Press.
- Shell, Marc & Werner Sollors (red.) 2000: *The Multilingual Anthology of American Literature. A Reader of Original Texts with English Translations*. New York: New York University Press.
- Wist, Johannes B. 1920: *Nykommerbilleder. Jonas Olsens første aar i Amerika*. 1921: *Hjemmet paa prærien. Jonas Olsens første aar i nybygget*. 1922: *Jonasville. Et kulturbillede*. Decorah: Decorah-Posten.
- Wist, Johannes B. 1922: *Reisen til Rochester*. Minneapolis: Augsburg Publishing House.
- Zempel, Solveig 2008: "The Rise of Jonas Olsen and the Language of Johannes B. Wist: A Translators Nightmare?". *Norwegian-American essays 2008*. Oslo: NAHA-Norway.
- Øverland, Orm 1996: *The Western Home. A Literary History of Norwegian America*. Northfield: The Norwegian American Historical Association.
- Øverland, Orm 2006: "A Note on the Text and Translation", som innleiing

i Øverlands omsetjing av Wists trilogi med tittelen *The Rise of Jonas Olsen. A Norwegian Immigrant's Saga*. Minneapolis & Northfield: University of Minnesota Press & The Norwegian-American Historical Association.

Summary

The article deals with code switching in belles lettres and looks at texts by three different writers to address this topic. O.E. Rølvaag is considered to be the best among the Norwegian-American writers in the Midwest, thus his immigrant epic written in the 1920s is my point of departure. In the 1950s, the Swedish author Vilhelm Moberg published his epic about Swedes immigrating to Minnesota where he gradually introduces code switching to paint a realistic picture of the development and his literary characters. His books caused a fervent debate between the linguist Einar Haugen and the writer Vilhelm Moberg about the latter's language. This debate contains central perspectives on code switching and fiction. A contemporary of Rølvaag within the Norwegian-American community is then presented, Johannes B. Wist, who is especially heedful to language mixing and applies that as an important element in his depiction of characters and society. The main focus of the article is a discussion of how code switching in a contact situation of two languages can be utilized artistically in narratives of migration and cultural encounters.

Ingeborg Kongslie
ILN, Universitetet i Oslo
ingeborg.kongslie@iln.uio.no